

Σύγκριση/Comparaison/Comparison

Αρ. 34 (2025)

Ψηφιακές Λογοτεχνικές Σπουδές

Η κοινωνιόλεκτος των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής στη νουβέλα του Θανάση Βαλτινού Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική (1964). Μελέτη με τη συμβολή της μεθοδολογίας των Σωμάτων Κειμένων

Παρασκευή Μακρίδου, Κατερίνα Φραντζή

Copyright © 2026, Παρασκευή Μακρίδου, Κατερίνα Φραντζή

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μακρίδου Π., & Φραντζή Κ. (2026). Η κοινωνιόλεκτος των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής στη νουβέλα του Θανάση Βαλτινού Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική (1964). Μελέτη με τη συμβολή της μεθοδολογίας των Σωμάτων Κειμένων. *Σύγκριση/Comparaison/Comparison*, (34), 103–114. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/syngkrisi/article/view/42852>

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΜΑΚΡΙΔΟΥ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η κοινωνιόλεκτος των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής στη νουβέλα του Θανάση Βαλτινού *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική (1964)*. Μελέτη με τη συμβολή της μεθοδολογίας των Σωμάτων Κειμένων

Ο Θανάσης Βαλτινός (1932-2024) θεωρείται από τις πιο σημαντικές μορφές της νεοελληνικής πεζογραφίας του 20ού και των αρχών του 21ου αιώνα.¹ Διακρίθηκε για τον συγγραφικό του ριζοσπαστισμό, καθώς εισήγαγε νέες μορφές επεξεργασίας της αφηγηματικής μορφής, απέφυγε τις συγγραφικές κοινοτοπίες αποδεσμεύοντας τα κείμενά του από την «περιγραφικότητα και, ακόμη περισσότερο, από την γραφικότητα»,² επεξεργάστηκε την Ιστορία και τη μνήμη με τρόπο τολμηρό, ενίοτε και συγκρουσιακό,³ επένδυσε στην προφορικότητα αξιοποιώντας, σε μεγάλο βαθμό, τα τοπικά ιδιώματα, ενώ ενέταξε στο λογοτεχνικό κείμενο κινηματογραφικές τεχνικές και τεχνικές ντοκουμέντου, όπως είναι οι επιστολές, το αρχειακό υλικό και η μαρτυρία. Η τελευταία τεχνική, δηλαδή η μαρτυρία, αξιοποιήθηκε ως βασική στη συγγραφή των δύο «Συναξαριών». Αναφερόμαστε βεβαίως στο *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική* (1^η δημοσίευση το 1964, 1^η έκδοση το 1972)⁴ και, κάποιες δεκαετίες αργότερα, στο *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Δεύτερο: Βαλκανικοί- '22* (2000).

Στο παρόν κείμενο θα επιχειρήσουμε να μελετήσουμε τη νουβέλα⁵ *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική* με τη χρήση της μεθοδολογίας των Σωμάτων Κειμένων (ΣΚ).⁶ Στόχος της μελέτης μας είναι η χαρτογράφηση της κοινωνιολέκτου⁷ των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής, όπως αυτή εμφανίζεται στο κείμενο, η διασπορά της συνολικό κειμενικό corpus και η «συνύπαρξή» της με τη

¹ Ενδεικτικά, για το έργο του Θανάση Βαλτινού βλ. Πυλαρινός (2003)· Δανόπουλος (2013, 2020)· Δανόπουλος & Κωστίου (2023). Επίσης τα αφιερώματα των λογοτεχνικών περιοδικών: *Πόρφυρας*, 103 (2003), *Νέα Εστία*, 1802 (2007), *Νέα Ευθύνη*, 26 (2014), *Χάρτης*, 81 (2025).

² Βλ. Ντουσιά (2006, σ. 141).

³ Αναφερόμαστε στο βιβλίο του Θ. Βαλτινού *Ορθοκωστά* (1994). Βλ. ενδεικτικά Χατζηβασιλείου (2014, σσ. 711-717) και Παπαθεοδώρου (2007, σσ. 82-94).

⁴ Η δημοσίευση προηγήθηκε της έκδοσης. Έτσι το κείμενο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό *Ταχυδρόμος* (Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1964), πρωτοεκδόθηκε σε βιβλίο από τις εκδόσεις Κέδρος το 1972, ακολούθησαν πολυάριθμες εκδόσεις από τις εκδόσεις Άγρα, Ωκεανίδα και από το 2007 μέχρι το 2017 εκδίδεται από τις εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της Εστίας. Όλες οι αναφορές στο παρόν κείμενο ακολουθούν την τελευταία έκδοση της Εστίας (2017).

⁵ Ο χαρακτηρισμός του κειμένου ως «νουβέλας» δεν έχει καθολική αποδοχή. Ορισμένοι μελετητές κάνουν λόγο για «σύντομη νουβέλα εν είδει χρονικού», κάποιοι για «Βιογραφία» ή «αντιμυθιστόρημα». Ο Πυλαρινός (2003, σ. 24) προτείνει τον όρο «Μεταηθογραφικό εκτενές διήγημα», ενώ ο Vittì θεωρεί ότι το κείμενο του Βαλτινού ανήκει στο κειμενικό είδος της «Μαρτυρίας» (2003, σ. 111). Η Χατζοπούλου (2020, σ. 134) θα χαρακτηρίσει τη χρήση της «μαρτυρίας» στο έργο του Θ. Βαλτινού ως λογοτεχνική κατασκευή, με την έννοια ότι «ο χαρακτήρας τής φαινομενικά αυθεντικής μαρτυρίας σκόπιμα προδίδεται από τα ποικίλα μυθοποιητικά στοιχεία, παρεμβάσεις και τερτίπια τού, προσεκτικά, κρυμμένου συγγραφέα, ο οποίος εξακολουθεί να είναι συνειδητά παρών επηρεάζοντας το υλικό μιας υποτιθέμενης αυθεντικής πηγής, διασπείροντας με διακριτικότητα στοιχεία που αποκαλύπτουν την παρένδυση του κειμένου σε “αυθεντική μαρτυρία”».

⁶ Σύμφωνα με τον Rastier (2011, p. 12), η χρήση των ΣΚ συνιστά μια «αναστοχαστική επιστροφή στη διαδικασία συγκρότησής των κειμένων». Βλ. για το ίδιο θέμα Δημητρούλια (2025, σσ. 111-142)· Γούτσος & Φραγκάκη (2012, 2015).

⁷ Βλ. Γούτσος & Μπέλλα (2022, σσ. 19-36).

γλωσσική διαλεκτική ποικιλία της Γορτυνίας, η οποία επίσης εντοπίζεται στο κείμενο από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου. Η προτεραιότητα που δίνεται στην παρούσα μελέτη στις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα, οι οποίες βρίσκονται σε συναρμογή με την ταυτότητα του κειμένου, εντάσσει τη μελέτη μας στο πεδίο της υφολογίας (stylistics),⁸ ενώ η παράλληλη αξιοποίηση των Σωμάτων Κειμένων ως εργαλείου ανάλυσης των γλωσσικών δεδομένων⁹ επιτρέπει την ταχύτερη και ακριβέστερη εξαγωγή συμπερασμάτων, με την έννοια ότι είμαστε σε θέση να απομονώσουμε τις εμφανίσεις ενός γλωσσικού στοιχείου και να μελετήσουμε την κυκλοφορία του μέσα στο συνολικό κειμενικό σώμα.

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των επιμέρους ευρημάτων, κρίνουμε αναγκαία, για την πληρότητα της μελέτης, τη σύντομη παρουσίαση της υπόθεσης της νουβέλας, την παράθεση ορισμένων σημαντικών κριτικών απόψεων, που εστιάζουν, κυρίως, στη γλώσσα συγγραφής, αλλά και την ακροθιγή προσέγγιση του ιστορικού πλαισίου, εντός του οποίου εντάσσεται η αφήγηση.

Το βιβλίο του Θανάση Βαλτινού *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική* εντάσσεται στη «Λογοτεχνία της μετανάστευσης» (Littérature de migration),¹⁰ λογοτεχνικός όρος που περιγράφει την αποτύπωση της μεταναστευτικής εμπειρίας στα λογοτεχνικά κείμενα. Συγκεκριμένα, το κείμενο αποτελεί ευθύγραμμη, ημερολογιακή καταγραφή των «παθών» (στοιχείο που δικαιολογεί την ύπαρξη στον τίτλο του ουσιαστικού *συναξάρι*, καθώς τα πάθη του ήρωα είναι ανάλογα με τα πάθη των αγίων) του Ανδρέα Κορδοπάτη, φτωχού βιοπαλαιστή, τσαγκάρη στο επάγγελμα –όπως σημειώνει ο συγγραφέας–, που διέμενε στο χωριό Δάρα Μαντινείας. Ο Ανδρέας Κορδοπάτης στις αρχές του 1900, υπό το βάρος των οικονομικών συνεπειών της σταφιδικής κρίσης, αποδύεται σε μια αγωνιώδη και επίπονη, σχεδόν εμμονική, προσπάθεια μετανάστευσης στην Αμερική διεκδικώντας για τον εαυτό του μια καλύτερη ζωή. Ωστόσο, η ασθένεια των ματιών του (πάσχει από τράχωμα, δηλαδή κοκκιώδη επιπεφυκίτιδα) τον εμποδίζει να λάβει το ποθούμενο εισιτήριο για την Γη της Επαγγελίας, καθώς οι αρμόδιοι γιατροί των εταιριών, που γνωμοδοτούσαν για τη σωματική υγεία των μεταναστών, απορρίπτουν το αίτημά του. Παρά την πρώτη απόρριψη, ο ήρωας του βιβλίου θα υποβληθεί σε βραχεία θεραπεία και θα καταφέρει, μετά τη δεύτερη προσπάθεια, να μπει στο πλοίο και να φτάσει στην Αμερική. Εκεί όμως θα του απαγορευτεί η έξοδος από το πλοίο λόγω της ασθένειάς του, που στη διάρκεια του ταξιδιού επιδεινώθηκε. Ο Κορδοπάτης, μη θέλοντας να επιστρέψει πίσω στην Ελλάδα, θα περάσει στην παρανομία και θα ζήσει χωρίς «χαρτιά» ως διωκόμενος από τις αρχές λαθρομετανάστης για δύομισι περίπου χρόνια, κάνοντας βαριές δουλειές, «οργώνοντας» πόλεις και πολιτείες, αναζητώντας δουλειά, κυρίως σε εργοτάξια ή στη βαριά βιομηχανία.¹¹ Τελικά, η σύλληψή του, η προσωρινή κράτησή του στη

⁸ Βλ. Φραγκάκη (2024, σσ. 33-34).

⁹ Για τις ανάγκες της μελέτης επιλέχθηκε το ελεύθερο στο διαδίκτυο λογισμικό *AntConc*, βλ. Anthony, *AntConc* (Version 4.3.1) [Computer Software] (2024).

¹⁰ Η Declercq, στο βιβλίο της "Écriture migrante", littérature (im)migrante", "migration littéraire": Réflexions sur un concept aux contours imprécis", δίνει έμφαση στα μορφολογικά, γλωσσικά και θεματικά στοιχεία που σχετίζονται με τις εμπειρίες μετανάστευσης (2011, pp. 259-273).

¹¹ Η περιπλάνηση του Κορδοπάτη σε πόλεις των Η.Π.Α. θα μπορούσε να είναι αντικείμενο της «Λογοτεχνικής γεωγραφίας», παρά το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τα ονόματα των πόλεων και πολιτειών που αναφέρονται στο βιβλίο είναι ελαφρώς (εμπρόθετα σε κάθε περίπτωση) παραποιημένα ή ελληνοποιημένα, και σε ορισμένες περιπτώσεις μη αναγνωρίσιμα. Έτσι, η περιπλάνηση του Κορδοπάτη στην Αμερική περνά, ενδεικτικά, από τις εξής πόλεις, όπως εμφανίζονται στο κείμενο: Σανλούις, Ποκατέλο, Αϊντάχο, Κάνσας Σίτυ, Πουέμπλο Δένβερ, Κολοράδο, Ομάχα,

φυλακή,¹² αλλά και η ακόλουθη απέλαση, θα βάλουν, προσωρινά, φρένο στο αμερικάνικο όνειρό του, το οποίο για λίγο δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί.

Ο Θανάσης Βαλτινός υπήρξε ο «στενογράφος», με μικρές παρεμβάσεις, όπως ο ίδιος δηλώνει στο προλογικό σημείωμα του βιβλίου, της προσωπικής προφορικής αφήγησης του κεντρικού ήρωα Ανδρέα Κορδοπάτη, τακτική η οποία θύμισε στους κριτικούς την *Ιστορία ενός αιχμαλώτου* του Σ. Δούκα ή το *Νούμερο 31328* του Η. Βενέζη, ενώ δεν έλειψαν οι ποικίλες συγκρίσεις με τον Μακρυγιάννη (Σαχίνης, 2003, σ. 93)· αλλά και, σε ορισμένες περιπτώσεις, με τον Ξένο του Καμύ ή με το *Διπλό βιβλίο* του Δ. Χατζή (Grodent, 2003, σσ. 88-89). Στις συγκλίσεις αυτές, που αφορούν σε ανάλογα, ως προς τη θεματική της μετανάστευσης, λογοτεχνικά έργα, οφείλουμε να προσθέσουμε τη δική μας υπόθεση. Θεωρούμε, ως εύλογη, και την ιδέα μιας διακειμενικής-διακαλλιτεχνικής σύγκλισης του έργου με τη δραματική ταινία *America, America* (1963), του Ελία Καζάν, συνάφεια που σχετίζεται τόσο με τον χρόνο δημοσίευσης του βιβλίου όσο και με τον ίδιο τον συγγραφέα (άσκησε επί σειρά ετών το επάγγελμα του σεναριογράφου και κινηματογραφιστή), ενώ ήδη από το πρώτο του βιβλίο, την *Κάθοδο των εννέα* (1963), ο Βαλτινός έδωσε το λογοτεχνικό του στίγμα εισάγοντας μια μορφή έγγραφης «οπτικής» αφηγηματικότητας, φέρνοντας, κατ'αυτόν τον τρόπο, τον κινηματογράφο στα μέτρα της πεζογραφίας. Άλλωστε, ο Ανδρέας Κορδοπάτης, παρά τη διαφορά ηλικίας, εμφανίζει πολλά κοινά στοιχεία με τον ήρωα του Ε. Καζάν Σταύρο Τοπουζόγλου: περιπλάνηση, εμπόδια, φτώχεια, κακουχίες, αναβολές, επιμονή, και πάλι επιμονή, προσήλωση στο προσωπικό όνειρο και εν τέλει ματαίωση.

Σε ό,τι αφορά στην κριτική αποτίμηση της νουβέλας, αυτή υπήρξε σε μεγάλο βαθμό «γλωσσοκεντρική». Σύσσωμη σχεδόν η κριτική κοινότητα αναγνώρισε την τροπικότητα της αφηγηματικής γραφής και εστίασε στο συγγραφικό εύρημα του Βαλτινού να μετατρέψει τον έντεχνα άκομψο, σχεδόν «απελέκητο» λόγο και τη «λαϊκίζουσα» αφήγηση σε δραστικά λογοτεχνημένα γλώσσα, επιλογή που απομάκρυνε το έργο από την «αφόρητη αφηγηματική μονοτροπία» (Παρίσης, 1988, σ. 6). Ο Δανόπουλος αναφερόμενος στην «βαλτινική τεχνική», εντοπίζει, ως βασική συγγραφική στρατηγική του Βαλτινού την εξορθολογισμένη στοίχιση ντοκουμέντων, η οποία στηρίζεται στην «ηχογράφηση» της φωνής και την αναζήτηση των αρετών που κρύβονται στον ακατέργαστο προφορικό λόγο (Δανόπουλος, 2020, σ. 336). Ο Πυλαρινός με τη σειρά του θα τονίσει την αρμονική σύζευξη της γλώσσας του κειμένου με το περιεχόμενο, με την ιδέα ότι το λακωνικό ύφος ταιριάζει απόλυτα με τη «συναξαριακή» μορφή του βιβλίου (2003, σ. 23), ενώ η Elam θα αναγνωρίσει τις «διαδοχικές γλωσσικές αλλαγές του κειμένου» (2003, σ. 106), διαπίστωση που σχετίζεται άμεσα και με τη δική μας μελέτη. Ως εξόχως ουσιαστική, και η παρατήρηση του Παπαγγελή, ο οποίος σε άρθρο που δημοσιεύτηκε με αφορμή τον θάνατο του συγγραφέα γράφει: «Η γλώσσα στον Βαλτινό είναι οργανικό μέρος της αισθησιοκρατικής του ποιητικής – και, πεζοπορούσα, με τον

Σανλάικι Σίτη, Ρογκ Σπριγκ, Όρεγκον Σιορλάιν, Νάμπα Αϊντάχο, κ.ά. Για τον όρο «Λογοτεχνική γεωγραφία», ως πεδίο μελέτης που εξετάζει τη σχέση της λογοτεχνίας με τον χώρο, πώς δηλαδή οι τόποι, τα τοπία και οι γεωγραφικές αναφορές παρουσιάζονται, νοηματοδοτούνται και χρησιμοποιούνται» μέσα στα λογοτεχνικά έργα. Βλ. τη σχετική θεωρητική τεκμηρίωση της Μαργαρίτη (2024, σσ. 3-20).

¹² Η προσπάθειά του ήρωα να παραμείνει στις Η.Π.Α. φτάνει ορισμένες φορές και σε σημεία υπερβολής. Για παράδειγμα, η καταφυγή στο βουνό θέτει σε κίνδυνο τη ζωή του: «Βγήκα σ' ένα βουνό, κοντά δυο ώρες μακριά. Άρχισε να ψηφώνει, το χιόνι χόντραινε. Δεν ήξερα τι να κάνω, φόβος υπήρχε για τη ζωή μου μες στη νύχτα» (σ. 102). Στο απόσπασμα αξίζει να προσέξουμε τη ρηματοποίηση του ουσιαστικού *ψόφος* (=κρύο) σε *ψηφώνει* (ρήμα μη λεξικογραφημένο και νεολογισμός).

λιτό και κοφτό βηματισμό της, συχνά πυκνά αφήνει μακρά επίγευση από ευγενείς ποιητικές ποικιλίες, άλλοτε δημώδεις, άλλοτε αυστηρά ντόπιες, άλλοτε βιβλικές» (2024).

Από το πλήθος των κριτικών απόψεων σημαντική για το θέμα που εξετάζουμε είναι και η αντίληψη της Van Dyck, η οποία θα μελετήσει τη γλώσσα των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, όπως αυτή περιγράφεται στο λογοτεχνικό *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη* και θα διατυπώσει την άποψη ότι πρόκειται για αναπαράσταση των Gringlish, η οποία στηρίζεται σε μεταγλωσσικές πρακτικές, εξ ορισμού μεταφραστικές, και ειδικότερα στην τεχνική της μεταγραφής (transliteration) (2018, σ. 455):

Στο *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη*, η μεταγραφή είναι μια κεντρική πρακτική μέσα από την οποία ο Έλληνας μετανάστης, που αφηγείται την ιστορία του, προσπαθεί να κατανοήσει την Αμερική. Μέσα από την αλφαβητική προσομοίωση των ήχων, αμερικανικά ονόματα πόλεων στις οποίες κάνει στάση το τρένο ελληνοποιούνται –για παράδειγμα, η Salt Lake City γίνεται «Σανλαϊκή Σίτι», ενώ τα four blocks γίνονται «φορμπλόκς». Η μεταγραφή δημιουργεί ένα μεταγλωσσικό λεξιλόγιο που αντανάκλα το γενικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Κορδοπάτης, δηλαδή το ότι παρεξηγεί και παρεξηγείται από τους ανθρώπους που συναντά.¹³

Πέρα από τα παραπάνω, κρίνουμε αναγκαίο να αναφερθούμε και στην ιστορική συνθήκη, στο πλαίσιο της οποίας αναπτύσσεται η αφήγηση, επιλογή που υπαγορεύεται από την πεποίθησή μας ότι το λογοτεχνικό έργο, μολονότι δεν αποτελεί αδιάσειστη ιστορική πηγή, συμπορεύεται, ωστόσο, και βρίσκεται σε συνεχή ώσμωση και γόνιμη ανατροφοδότηση με το ιστορικό momentum χαράσσοντας «ένα “διαλογικό χώρο” που επιτρέπει στον αναγνώστη να ενταχθεί, διαμέσου του χώρου αυτού στην Ιστορία» (Kushner, 2010, σ. 205). Επιπλέον, [το λογοτεχνικό κείμενο] ως διαδικασία αναπαράστασης, καθίσταται εικόνα του κόσμου (imago mundi), των πραγματολογικών στοιχείων, των συμβόλων και των πεποιθήσεων μιας εποχής (Bessière, 2010, σ. 491). Η σύμπλευση της Ιστορίας με τη λογοτεχνία δημιουργεί μια οιονεί μυθοπλαστική αληθοφάνεια, και «θα ήταν πιο πρόσφορο», όπως επισημαίνει ο Μπαρτ, «να ερευνησουμε ποια είναι τα στοιχεία που ένα έργο μας παρέχει για την εποχή του» (1982, σ. 108).

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, το κείμενο του Βαλτινού παρέχει πληροφορίες που σχετίζονται με την υπερπόντια μετανάστευση των Ελλήνων στην Αμερική, σημαντικό κοινωνικό-οικονομικό φαινόμενο που αποτέλεσε ταυτόχρονα μια βαθιά ανθρώπινη εμπειρία. Η μεταναστευτική ροή από τη χώρα μας, την εν λόγω χρονική περίοδο, υπαγορεύτηκε από τις προϊούσες δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, κατά κύριο λόγο από την οξεία σταφιδική κρίση που σημειώθηκε την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα στην Πελοπόννησο, περιοχή από την οποία προήλθε το μεγαλύτερο μεταναστευτικό ρεύμα. Σύμφωνα με τον Ψυχογιό (1986, σ. 168), η κινητικότητα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες υπόκειται σε τρεις καθοριστικούς παράγοντες: τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των πρώτων μεταναστών, τον προσωρινό χαρακτήρα της αποδημίας και την κοινή αναχώρηση συγγενικών μελών,

¹³ Για τη γλώσσα των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής ο Τριανταφυλλίδης θα γράψει: «[...] Έτσι σας προτείνουν λ.χ. για μία εκδρομή που αποφασίστηκε να έρθουν να σας πάρουν με το κάρο τους, εννοώντας το αυτοκίνητο (αγγλ. car), ή σας καλούν να φάτε μαζί το μεσημέρι έναν τούρκο δηλ. διάνο (αγγλ. turkey) ή σας ρωτούν «σε ποιο μαγαζί γράφετε;» (δηλ. σε ποιο περιοδικό, αγγλ. magazine). Ανάλογα είναι το χοτέλι (ξενοδοχείο), το μπίτσι (beach) η ακρογιαλιά, η αλεβέτα (elevator) ο ανυψωτήρας, το σο (show) θέατρο» (1965, σσ. 81-82).

στοιχεία που συντείνουν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μετανάστευση ατόμων τα οποία δρούσαν υπό το καθεστώς ενός πλέγματος οικογενειακών εξουσιών, κληρονομικών δικαιωμάτων και ηθικών υποχρεώσεων· ενώ η μετανάστευση στο εξωτερικό του πιο δυναμικού μέλους της οικογένειας αποτελούσε μια σημαντική επιλογή (Τουργέλη, 2020). Επιπλέον, η πλειοψηφία των Ελλήνων μεταναστών που διέπλευσαν τον Ατλαντικό¹⁴ αναζητώντας μια καλύτερη ζωή, πριν αναχωρήσουν για το υπερατλαντικό τους ταξίδι πέρασαν από εξονυχιστικό ιατρικό έλεγχο, τον οποίο είχαν αναλάβει συγκεκριμένα πρακτορεία με έδρα, κυρίως, τον Πειραιά,¹⁵ εγκαταστάθηκαν στις ΗΠΑ, εργάστηκαν σκληρά, και υπό αντίξοες συνθήκες, σε εργοστάσια, ανθρακωρυχεία, δημόσια έργα, και γενικότερα στη βαριά βιομηχανία, αντιμετωπίζοντας, ταυτόχρονα, σημαντικές δυσκολίες προσαρμογής, τόσο βιωτικής όσο και γλωσσικής.¹⁶ Με ελάχιστη απόκλιση από προηγούμενα, στην αφήγηση του Βαλτινού ενσωματώνονται, ως προσωπικές εμπειρίες του Ανδρέα Κορδοπάτη, πλήθος ιστορικών στοιχείων, επιλογή που μας επιτρέπει τη διαπίστωση ότι ο συγγραφέας μελέτησε εις βάθος κείμενα και ντοκουμέντα της περιόδου τοποθετώντας την αφήγησή του μέσα στην ιστορική συνθήκη των αρχών του 20ού αιώνα. Ωστόσο, είναι σίγουρο ότι ο Θανάσης Βαλτινός μελέτησε με ακόμη μεγαλύτερη προσήλωση τη γλώσσα των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής και κατάφερε με μεγάλη ακρίβεια να τη μεταγγίσει στο κείμενό του χρησιμοποιώντας σημαντικό αριθμό «ελληνοποιημένων»¹⁷ αγγλικών λέξεων: ουσιαστικά, ρήματα, φραστικά σύνολα, τοπωνύμια, η μελέτη των οποίων τοποθετείται στο κέντρο του ερευνητικού μας ενδιαφέροντος.

Σε πρακτικό επίπεδο, ο εντοπισμός των ελληνοποιημένων λέξεων του κειμένου έγινε, σε ένα πρώτο στάδιο, εμπειρικά, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης του κειμένου. Στη συνέχεια η αναζήτησή τους με τη μεθοδολογία των ΣΚ, στο πλαίσιο της πλατφόρμας *Antconk*, μας έδωσε τη δυνατότητα να έχουμε μια πιο γρήγορη και σαφή συγκεντρωτική εικόνα για την κειμενική τους πλαισίωση, ενώ, παράλληλα, κατέστη ορατή η διασπορά της εν λόγω γλωσσικής ποικιλίας. Για τις ανάγκες της έρευνας το βιβλίο ψηφιοποιήθηκε με το εργαλείο οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων Google Drive/Google Docs OCR και το κείμενο που προέκυψε, μετά τις αναγκαίες διορθώσεις, χωρίστηκε σε τρία αρχεία: Αρχείο Α' -Πριν την Αμερική, Αρχείο Β' -Στην Αμερική, Αρχείο Γ' -Η Επιστροφή.

Ας περάσουμε όμως στην παρουσίαση ορισμένων ευρημάτων.¹⁸ Ενδεικτικά, στην κατηγορία των ελληνοποιημένων λέξεων, εντοπίζουμε τη λέξη *μπόσης/δες* (από το αγγλικό *boss*, δηλαδή αφεντικό), η οποία εμφανίζεται δεκαεπτά (17) φορές (βλ. Εικόνα 2), ενώ η παρατήρηση των αποτελεσμάτων, όπως φαίνεται από στιγμιότυπο της οθόνης του προγράμματος *AntCon*, και, συγκεκριμένα, οι λέξεις και τα φραστικά σύνολα που πλαισιώνουν το λήμμα στη δεξιά στήλη (*Right Context*) αναδεικνύουν αφενός την προσπάθεια συνεννόησης του Κορδοπάτη με τους *μπόσηδες*, (*και του είπε, Μου λέει, του λέω*) την υπεροψία των *μπόσηδων* (*δεν μας*

¹⁴ Για τις εξαιρετικά τραγικές συνθήκες του ταξιδιού προς τις Η.Π.Α., βλ. Κιτροέφ, 2003: 367-368.

¹⁵ Για τον ρόλο των πρακτορείων μετανάστευσης, βλ. Μηνόπουλος (1917, σσ. 77-78).

¹⁶ Ένα πολύτιμο ρεπορτάζ-ντοκουμέντο για τη ζωή και τις περιπέτειες των πρώτων Ελλήνων μεταναστών κατά τη δεκαετία 1900-1910 αποτελεί το κείμενο του Ραϋνόλδου Δημητριάδη (1863-1919 ή 1922) «Εντυπώσεις Μετανάστου». Βλ. Ζεβελάκης (2005, σσ. 246-247).

¹⁷ Η «ελληνοποίηση» των αγγλικών λέξεων θα μπορούσε να ιδωθεί ως το αντίστροφο των σημερινών *greeklish* ή των φραγκοχιώτικων. Βλ. Ανδρουτσόπουλος (1998, σσ. 108-113).

¹⁸ Συνολικά το σώμα κειμένων αποτελείται από 16.376 τύπους. Στον Πίνακα 1 (βλ. στο Παράρτημα της μελέτης) παρουσιάζονται τα ουσιαστικά με τη μεγαλύτερη συχνότητα και στην Εικόνα 1 οι 15 πρώτες σε συχνότητα λέξεις.

δέχτηκε), τον φόβο γι' αυτούς (το 'σκαγα κρυφά να μη με βλέπουν οι μπόσηδες, Οι μπόσηδες θέλουν να σε βλέπουν να κουνιέσαι).

Ακολουθεί η λέξη *σαλούνι* (saloon), η οποία εντοπίζεται δεκαοχτώ (18) φορές. (βλ. Εικόνα 4). Το *σαλούνι* ή τα *σαλούνια* βρίσκονται στο κέντρο μιας αδιάλειπτης κίνησης του Κορδοπάτη και των ανθρώπων που σχετίζονται μαζί του, στοιχείο που αναδεικνύεται από τα ρήματα που πλαισιώνουν τη λέξη στη δεξιά στήλη (Left Context): *πήγα, πήγαμε, πέρασα, Ξαναφάνω, πηγαίνω, βγήκαμε έξω στο σαλούνι*. Το *σαλούνι* με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ως τόπος καταφυγής, διαμονής ή χώρος συνάντησης, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συνολική, αγωνιώδη προσπάθεια του ήρωα να παραμείνει στην Αμερική.¹⁹

Στην ίδια κατηγορία, αλλά με χαμηλότερη συχνότητα εμφάνισης, προστίθενται και ελληνοποιημένα ονόματα επαγγελματιών, όπως *κοντάκτορας* (conductor-εισπράκτορας), *μπόης* (boy-το παιδί για θελήματα), *σαλουνιέρης* (υπεύθυνος του saloon), σημεία εργασίας, όπως *ντίτσια* (πλυντήριο), εργασίες, όπως *μεσινιάπ* (διόρθωση της μηχανής) ή *τσεχάραμε* (ελέγχαμε). Συχνά εμφανίζεται το όνομα των εταιριών στις οποίες ο Κορδοπάτης και οι άλλοι Έλληνες απευθύνονταν για εργασία (*κομπανία-κομπανίες*), ενώ μια ακόμη φράση που επαναφέρεται στο κείμενο είναι η *φρι πες* (free-pass).

Ομοίως, τα ασανσέρ αναφέρονται ως *αλεβέτα*, τα τρόλεϊ ή τραμ ως *κάρα* ή *ηλεκτροκάρα*, η γωνία του δρόμου ως *κόναρ*,²⁰ τα κουτιά μέσα στα οποία τοποθετούσαν τα εργοστάσια υλικά ως *μπόξες*, το άλογο ως *η χορς*, το ούισκι ως *βίσκι*, η επιταγή ως *τσέκι*, ενώ υποθέτουμε ότι η φράση *τάιμ τσεκ* αναφέρεται στην εντολή πληρωμής (ή αποζημίωσης) βάσει του χρόνου εργασίας.²¹

Η κοινωνιόλεκτος των Ελλήνων μεταναστών συνυπάρχει με τη γορτυνιακή διαλεκτική ποικιλία, η οποία εντοπίζεται στο πρώτο μέρος του βιβλίου. Πιο συγκεκριμένα εντοπίσαμε ένα πλήθος ιδιωματικών στοιχείων που αντλούνται από το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα της Γορτυνίας, όπως ρήματα και ρηματικές εκφράσεις: *ήμαστων* (σ. 13), *απόλαγε* (σ. 14), *ρεντίζουμε* (σ. 16), *κιντυνέει* (σ. 22), *καλαντίζει* (σ. 25), *τριβόλιζαν* (σ. 25), *σήκωσε φτερό* (δηλαδή εκδήλωσε την επιθυμία να μεταναστεύσει) (σ. 22), *ανοιγοκλεί* (σ. 30), *πυρετός με έντωσε* (σ. 34), *πικρίζει*, «Είχε αρχίσει να πικρίζει η μέρα», (σ. 38), *πληρώσαμε τα χανιώτικα* (σ. 37), *μαζευόμαστων* (σ. 45), *αναδευόμαστων* (σ. 46), *σκεβόμουν* (σ. 51), *περάγουμαι*, «Τρέμει η καρδιά μου από τον φόβο, περάγουμαι» (σ. 73), *βρίσχω* (σ. 77), *Δεν μπόρηγε* (σ. 81) ή *μπόρηγα*, «δεν μπόρηγα να μείνω εγώ» (σ. 89), *Εργαζόμαστων* (σ. 85), *αγκριωθώ*, «Τρέχοντας πρόλαβα ν' αγκριωθώ στο τελευταίο» (σ. 90), *ανέβανε* (σ. 92), *έβγανε* (σ. 101), *σχέβουμαι*, «Αλλά πάλι σχέβουμαι, τι θέλουνε εδώ, εκεί που πάνε αυτοί είναι τα πουταναριά» (σ. 105), *κιντυνέψαμε* (σ. 108), *Στούμπαγα* (σ. 110), *ήμαστων*, «όσοι φυλακισμένοι ήμαστων, από δύο του καθενού», *έχοβαν*, «Πέρσευαν δεκαπέντε είκοσι, τις έχοβαν κομμάτια, μια δυο χαψιές, και τις μοίραζαν σε όλους ίσα, ούτε αυτοί περισσότερο» (σ. 111), *έβαναν*, «Τους έβγαζαν μονάχα

¹⁹ Η επανάληψη της λέξης συνδέεται και με την έννοια της ιδιοκτησίας (*σαλούνι* και κτητική αντωνυμία): «*σαλούνι* του Νίκου Μονορού» ή «αυτός έχει το *σαλούνι* του».

²⁰ Σε ορισμένες περιπτώσεις επιλέγεται η λέξη *τερσέκι*, που σημαίνει η άκρη του δρόμου, ενώ στο βιβλίο, από τα συμφραζόμενα, χρησιμοποιείται ως το στενό δρομάκι ή οδός: «τερσέκι έρημο» ή «Πήγα σ' έναν δρόμο, πήρα το τερσέκι νούμερο 117» ή «Τράβηξαν λίγο κι ο Γιάννης άρχισε να αλλάζει *τερσέκια* να τους χασομερήσει».

²¹ «Αρχίσαμε δουλειά, τέλειωνε ο μήνας, να πάρουμε το *τάιμ τσεκ*, σαράντα μέρες» ή «Μ' έβαλαν τότε να μαζεύω σίδερα. Κανένα μήνα υστερότερα μας έδωσαν το *τάιμ τσεκ* και μας σχολάσανε» ή «Πήγα στα κάρβουνα, έκοψα *τάιμ τσεκ* να πληρωθώ και το πρωί παρουσιάστηκα στον άλλο, μ' έγγραψε».

όταν έφερναν το φαΐ και τότε αυτοί έβαναν τους νόμους τους» (σ. 111), *κοιμόμαστουν* (σ. 111).

Παράλληλα με τα ρήματα εντοπίζεται και η χρήση ουσιαστικών. Μεταξύ αυτών, ένα μικρό γλωσσάρι λέξεων που σχετίζονται με το επάγγελμα του τσαγκάρη, καθώς ο Κορδοπάτης, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, πριν φύγει για την Αμερική μάθαινε την τέχνη του τσαγκάρη (βλ. σ. 13-14): *πασουμακάς, φαράτσης* (αυτός που φτιάχνει αρβανίτικα *σελάχια*), *γεράνιο, μπαλάσκες, καπιστρομπάλντουμα, πάγκα, ολάνια* (γαζιά), *μαχάτι*, ενώ ως ιδιωματισμοί διαφορετικής θεματικής εντοπίζονται και τα ακόλουθα: *ρούχα* (δηλαδή στρωσίδια, σ. 14), *παπόρι* (σ. 18), *μπενετάδες* (σ. 24), *ρέλες* (δηλαδή ράγιες του τρένου, σ. 25), *στιμή* (σ. 25), *καροτσούλες* (σ. 29), *πάθη* (δηλαδή αφροδίσια νοσήματα, σ. 29), *καροτσαρίες* (σ. 29), *μαλλοβάμπακα* (σ. 29), *σαρμόνικα* (σ. 29), *χαλκάδα* (σ. 40), *ψηφώματα* (σ. 40), *σπετσέρικο* (σ. 40), *φυσούρα* (σ. 42), *μαυριάδες και φιδόπλοια πολεμικά* (σ. 44), *βίκες* (κύπελα για νερό, σ. 45). Τα επίθετα στο κείμενο είναι σχεδόν σπάνια, π.χ. «ο καιρός *λωβός*» (σ. 42) ή το επίθετο *φουσάτος*, «Ναι, λέω και πήγαινα *φουσάτος*» (σ. 101), όπως και η χρήση μετοχών, π.χ. «Έτσι, *σιγουρεμένοι* για το ταξίδι» (σ. 44).

Οι παραπάνω λέξεις ανιχνεύονται μόνο στο πρώτο μέρος (βλ. Αρχείο Α'), ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναζήτηση του συνδετικού ρήματος - *είμαι* (ήμαστουν), το οποίο εντοπίζεται σε όλο το έργο δεκαέξι (16) φορές ως εξής: στο Β' Αρχείο έντεκα (11) φορές, στο Α' αρχείο τέσσερις (4) φορές, μια (1) φορά στο Γ' αρχείο. Παραμένοντας στη χρήση των ρημάτων, εκτός από το ρήμα *ήμαστουν*, η αναζήτηση της κατάληξης -*στουν*, που συνδέεται με το γορτυνιακό ιδίωμα, εντοπίστηκε σε τριάντα (30) ρήματα. Ενδεικτικά τα εξής: *κοιμόμαστουν, στεκόμαστουν, παρουσιαζόμαστουν, καθόμαστουν, μαζευόμαστουν, αναδευόμαστουν, εργαζόμαστουν, ερχόμαστουν*. Τα περισσότερα από τα παραπάνω, εντοπίζονται στο δεύτερο αρχείο, ελάχιστα στο πρώτο αρχείο και κανένα από τα παραπάνω ρήματα στο τρίτο μέρος (βλ. Εικόνα 6).

Τέλος, η αναζήτηση στην πλατφόρμα *AntConc* του ρήματος «*κάνω/-νει*» και του ρήματος «*έχω/-χει*» με σκοπό να εντοπιστούν οι περιφραστικοί σχηματισμοί (*κάνω* ή *έχω* και ουσιαστικό), παρουσιάζει ελάχιστα ευρήματα (βλ. και την Εικόνα 5). Παραθέτουμε ορισμένα:²² «Στο πλύσιμο των μηχανών. Έχει ο Μάκης *τσέντζι*» ή «και άμα *έχω τσέντζι*, να σου δώσω» ή «Πότε θα *έχεις τσέντζι*;» ή «Παρουσιάζουμαι: Καλημέρα, κύριε Μίτσελ. Τι *θέλεις*; Να *κάνω τσέντζι* τη δουλειά να πιάσω άλλη».

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το κείμενο που μελετήσαμε αποτελεί μια σύνθετη οργανική ενότητα που αποτελείται από επιμέρους γλωσσικά επίπεδα, τα οποία βρίσκονται σε αρμονική σύζευξη με τη θεματική διάρθρωση. Έτσι, στο πρώτο μέρος του κειμένου, στο οποίο περιγράφεται η ζωή του Κορδοπάτη πριν τη μετανάστευση, εντοπίζονται γλωσσικά στοιχεία που προέρχονται από το γορτυνιακό ιδίωμα, με τα ουσιαστικά της εν λόγω γλωσσικής ποικιλίας να χρησιμοποιούνται άπαξ, ενώ δεν παρατηρείται καμία μετακίνηση

²² Ο Τριανταφυλλίδης αναφέρει: «[στη γλώσσα των πρώτων ελλήνων μεταναστών της Αμερικής] οι περιφραστικοί αυτοί σχηματισμοί, με το *κάνω* και το αγγλικό ρήμα ή ουσιαστικό, είναι συχνότατοι και λέγονται εκεί όπου η αντίστοιχη ελληνική λέξη είναι λιγότερο πρόχειρη ή και ανώμαλη» (1952, σ. 315). Ως παραδείγματα που απαντώνται με μεγαλύτερη συχνότητα ο Τριανταφυλλίδης αναφέρει τα εξής: *κάνει exercises* (γυμνάζεται), *θα κάνη deal* (εμπορεύεται, διαπραγματεύεται), *θα κάμη cash* (θα εξαργυρώσει επιταγή), *κάνει type - writing* (γράφει στη γραφομηχανή), *να κάμης claim το property σου* (να διεκδικήσης την ιδιοκτησία σου) κ.ά.

των τύπων αυτών στα υπόλοιπα δύο μέρη της νουβέλας. Το ίδιο ισχύει και για τα ρήματα με εξαίρεση τον ρηματικό τύπο *εργαζόμεστων* και το συνδετικό ρήμα *ήμαστων* που εντοπίζονται τόσο στο πρώτο όσο και στο δεύτερο μέρος του κειμένου.

Στο δεύτερο μέρος, το οποίο περιλαμβάνει την άφιξη και την προσωρινή παραμονή του Κορδοπάτη στην Αμερική, η γλώσσα των μεταναστών, παραμένει εγκατεστημένη στο πλαίσιο που χαράσσουν τα όρια της αφήγησης των περιστατικών που λαμβάνουν χώρα στην άλλη άκρη του Ατλαντικού. Εξαίρεση εδώ αποτελεί η χρήση ορισμένων ρημάτων, που, όπως είδαμε παραπάνω, διατηρούν την κατάληξη *-στων*, ενώ το συνδετικό ρήμα «είμαι» χρησιμοποιείται και στα δύο μέρη της νουβέλας.

Μετά την απέλαση από τις Η.Π.Α. ο Κορδοπάτης θα επιστρέψει στην Ελλάδα και η επιστροφή του σηματοδοτεί την εγκατάλειψη της γλώσσας των μεταναστών, επακόλουθο λογικό, ενώ δεν παρατηρείται η αντίστοιχη γλωσσική «επιστροφή» στο γλωσσικό ιδίωμα της Γορτυνίας. Έτσι, στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου η γλώσσα βαδίζει προς μια σχετική εξομάλυνση, απουσιάζουν οι ιδιωματικές λέξεις χωρίς, ωστόσο, να υποχωρεί το στοιχείο της προφορικότητας στην οποία στηρίζεται η γλωσσική εξάρτηση του νουβέλας συνολικά.

Προχωρώντας σε μια τελική αποτίμηση, η νουβέλα του Θανάση Βαλτινού *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο Πρώτο: Αμερική* διαγράφει, με κινηματογραφική ενάργεια το κλίμα της εποχής, το ιστορικό και κοινωνικό γίνεσθαι της Ελλάδας των αρχών του 20ού αιώνα. Η περιπέτεια του κεντρικού ήρωα Ανδρέα Κορδοπάτη είναι ταυτόσημη με την περιπέτεια χιλιάδων Ελλήνων, κυρίως κατοίκων αγροτικών περιοχών της Πελοποννήσου, οι οποίοι υπό το βάρος της σταφιδικής μεταναστεύουν στην Αμερική διεκδικώντας ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Στοιχεία του ιστορικού πλαισίου της περιόδου, τα οποία καταθέσαμε στην αρχή της μελέτης μας, βρίσκονται σε απόλυτη σύζευξη με τη λογοτεχνική αφήγηση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ιστορικό ίχνος, το οποίο διαφαίνεται μέσα από τη ρεαλιστική διείσδυση του Βαλτινού στην ολότητα της ιστορίας-μαρτυρίας, γίνεται αντιληπτό τόσο μέσω της γραμμικής αφήγησης που ρίχνει πλάγιο φωτισμό στις οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες της εποχής (οικογένεια-φτώχεια-εκμετάλλευση-ανομία-μετανάστευση), όσο και χάρη στην επιλογή των δύο γλωσσικών ποικιλιών η χρήση των οποίων καθιστά ορατή και τη συστηματική «γλωσσοδιφική» εργασία που προηγήθηκε της συγγραφής. Υπό αυτή τη συνθήκη η νουβέλα εκτός από το ιστορικό της απείκασμα αποτελεί, ταυτόχρονα, μια γλωσσική μαρτυρία που προστίθεται παραγωγικά στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας και το κείμενο μετατρέπεται σε γλωσσικό «σταυροδρόμι» στο οποίο η γορτυνιακή διαλεκτική ποικιλία συνυπάρχει με τη γλώσσα των ελλήνων μεταναστών.

Πέρα από τη γλωσσική ετερογένεια του κειμένου, με γνώμονα τα ευρήματα της κειμενοκεντρικής παρατήρησης και τα αποτελέσματα της χρήσης της μεθοδολογίας των ΣΚ, οι συχνότητες των λεξημάτων που μελετήσαμε μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι οι λέξεις που βρίσκονται σε υψηλή συχνότητα σχετίζονται, κυρίως, με τον θεματικό πυρήνα του κειμένου, δηλαδή με την εργασιακή «επιβίωση»²³ του ήρωα στο άξενο περιβάλλον των Η.Π.Α., ενώ η συνεχής παράθεση παραλλαγμένων τοπωνυμίων, τα οποία διαγράφουν τις μετακινήσεις του ήρωα

²³ Η πρώτη σε συχνότητα λέξη του κειμένου είναι η λέξη *δουλειά*, η οποία εμφανίζεται πενήντα τρεις (53) φορές σε όλο το έργο.

Ανδρέα Κορδοπάτη στην ενδοχώρα, επικουρεί τη συγγραφική πρόθεση να αναδειχθεί η δραματική προσπάθεια της επιβίωσης του μετανάστη. Όλα τα παραπάνω προστίθενται παραγωγικά δημιουργώντας ένα πολυσχιδές λογοτεχνικό γλωσσικό μωσαϊκό, το οποίο αποτελεί γλωσσικό εύρημα ή για την ακρίβεια πετυχημένο «λογοτεχνικό πείραμα».²⁴

---

²⁴ Παραθέτουμε ένα μικρό απόσπασμα από τη συνέντευξη του Θανάση Βαλτινού στον Α. Χατζόπουλο, εφ. *Θεσσαλονίκη* (12.2.1972): «Από την άποψη της γραφής ήθελα να δοκιμάσω ένα είδος επιστροφής στις ρίζες της γλώσσας μας, αντλώντας διδάγματα από την παράδοση. Αντιμετώπισα το *Συναξάρι* σαν πειραματική λογοτεχνία. Αυτό ίσως φαίνεται λίγο ηχηρό, αλλά έτσι είναι». Βλ. Δανόπουλος, 2020: 13.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Anthony, L. (2024). *AntConc (Version 4.3.1) [Computer software]*. Tokyo: Waseda University. <https://www.laurenceanthony.net/software/AntConc>.
- Ανδρουτσόπουλος, Γ. (1998). Ορθογραφική ποικιλότητα στο ελληνικό ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: Μια πρώτη προσέγγιση. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα* (σσ. 108-113). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Βαλτινός, Θ. (2017a). *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη — Βιβλίο πρώτο: Αμερική* (17η έκδ.). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Βαλτινός, Θ. (2017b). *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη — Βιβλίο δεύτερο: Βαλκανικοί* (6η έκδ.). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Bessière, J. (2010). Λογοτεχνία και αναπαράσταση. Στο M. Angenot, J. Bessière, D. Fokkema & E. Kushner (Επιμ.), *Θεωρία της λογοτεχνίας: Προβλήματα και προοπτικές* (μτφρ. Τ. Δημητρούλια, σσ. 491-518). Αθήνα: Gutenberg.
- Γούτσος, Δ., & Μπέλλα, Σ. (2022). Εισαγωγή: Γλώσσα και κοινωνία. Στο Δ. Γούτσος & Σ. Μπέλλα (Επιμ.), *Κοινωνιογλωσσολογία* (σσ. 19-36). Αθήνα: Gutenberg.
- Γούτσος, Δ., & Φραγκάκη, Γ. (2015). *Εισαγωγή στη γλωσσολογία σωμάτων κειμένων*. Αθήνα: Κάλλιπος.
- Δανόπουλος, Κ. (Επιμ.). (2020). *Θανάσης Βαλτινός, Όπως ο έρωτας: Επιλογή συνεντεύξεων 1972-2018*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Δανόπουλος, Κ., & Κωστίου, Κ. (Επιμ.). (2023). *Το τέλος της αφήγησης*; Αθήνα: Opportuna.
- Declercq, E. (2011). «Écriture migrante», «littérature (im)migrante», «migration littéraire»: Réflexions sur un concept aux contours imprécis. *Revue de littérature comparée*, 339(3), 301-310. <https://doi.org/10.3917/rlc.339.0301>.
- Δημητριάδης, Ρ. (2005). Το ταξίδειο του Ατλαντικού. *Η Λέξη*, 184, 248-253.
- Δημητριάδης, Ρ. (2012). Εντυπώσεις μετανάστου μεταξύ υλοτόμων Αμερικανών. *Η Μελέτη*, 6(1), 30-39.
- Δημητρούλια, Τ. (2025). Η πολλαπλή ιστορία (και) των ελληνικών Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Σπουδών. Στο Π. Κρυστάλλη & Π. Αρβανίτης (Επιμ.), *Οι επιστήμες της γλώσσας και της επικοινωνίας στην ψηφιακή εποχή* (σσ. 111-142). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη.
- Elam, I. (2003). Κληρονόμος της Αρχαιότητας. Στο Θ. Πυλαρινός (Επιμ.), *Για τον Βαλτινό – Κριτικά κείμενα* (σσ. 105-107). Λευκωσία: Αιγαίον.
- Ζεβελάκης, Γ. (2005). Ραϋνόνλδος Δημητριάδης «Εντυπώσεις μετανάστου». *Η Λέξη*, 184, 246-247.
- Grodent, M. (2003). Το συναξάρι του Θανάση Βαλτινού. Στο Θ. Πυλαρινός (Επιμ.), *Για τον Βαλτινό – Κριτικά κείμενα* (σσ. 97-101). Λευκωσία: Αιγαίον.
- Κιτρορέφ, Α. (2003). Η νέα διασπορά: Η μετανάστευση στις Η.Π.Α. Στο Β. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού* (τ. 5, σσ. 367-368). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kushner, E. (2010). Ιστορική διάρθρωση της λογοτεχνίας. Στο M. Angenot, J. Bessière & D. Fokkema (Επιμ.), *Θεωρία της λογοτεχνίας* (μτφρ. Τ. Δημητρούλια, σσ. 183-210). Αθήνα: Gutenberg.
- Μαργαρίτη, Μ. (2024). *Λογοτεχνική γεωγραφία*. Αθήνα: Δίσιγμα.
- Μηνόπουλος, Γ. Θ. (1917). Η μετανάστευσις εν τω δήμω Τριπόλεως. Στο *Η Ελληνική Μετανάστευσις* (σσ. 77-78). Αθήνα.

- Μπαρτ, Ρ. (1982). Ιστορία ή Λογοτεχνία; (μτφρ. Λ. Τσιριμώκου). *Ο Λογοτεχνικός Πολίτης*, 47-48, 106-115.
- Ντουνιά, Χ. (2003). Μπλε βαθύ, σχεδόν μαύρο. Στο Θ. Πυλαρινός (Επιμ.), *Για τον Βαλτινό – Κριτικά κείμενα* (σσ. 139-141). Λευκωσία: Αιγαίον.
- Παπαγγελής, Θ. (2024, 3 Νοεμβρίου). Σοφός, λιτός, αταξινόμητος. *Το Βήμα*.
- Παπαθεοδώρου, Γ. (2007). Το παιχνίδι της μνήμης και της λήθης. *Νέα Εστία*, 1802, 82-94.
- Παρίσης, Ν. (1988). Αναφορά στο έργο του Θ. Βαλτινού. *Η Λέξη*, 71, 6-13.
- Πετμεζάς, Σ. (1999). Αγροτική οικονομία. Στο Χρ. Χατζηιωσήφ (Επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα* (σσ. 53-85). Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Πυλαρινός, Θ. (Επιμ.). (2003). *Για τον Βαλτινό – Κριτικά κείμενα*. Λευκωσία: Αιγαίον.
- Σαχίνης, Α. (2003). Θανάση Βαλτινού, Συναξάρι του Ανδρέα Κορδοπάτη. Στο Θ. Πυλαρινός (Επιμ.), *Για τον Βαλτινό – Κριτικά κείμενα* (σσ. 93-94). Λευκωσία: Αιγαίον.
- Τουργέλη, Γ. (2020). *Οι Μπρούκληδες*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1952). Τα ελληνικά των Ελλήνων της Αμερικής. *Ελληνικά*, 12(2), 301-331.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1965). Έλληνες της Αμερικής: Μια ομιλία. Στο *Άπαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη* (σσ. 65-144). Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ.
- Van Dyck, K. (2020). Μεταφράζοντας τη μεταγλωσσικότητα στη λογοτεχνία της μετανάστευσης. Στο F. Zaccone et al. (Επιμ.), *La letteratura neogreca del XX secolo* (σσ. 453-545). Roma: Sapienza Università.
- Vitti, M. (2003). Ένα μυθιστόρημα χωρίς συγγραφέα. Στο Θ. Πυλαρινός (Επιμ.), *Για τον Βαλτινό – Κριτικά κείμενα* (σσ. 108-115). Λευκωσία: Αιγαίον.
- Φραγκάκη, Γ. (2024). Διδάσκοντας λογοτεχνία με σώματα κειμένων. *Μέντορας*, 22, 89-117.
- Φραντζή, Κ. (2012). *Εισαγωγή στην επεξεργασία των σωμάτων κειμένων*. Αθήνα: Ίων.
- Χατζοπούλου, Ε. (2020). Όψεις και μορφές της μεταμυθοπλασίας και της μεταϊστορίας στο ελληνικό μυθιστόρημα (Διδακτορική διατριβή). <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/48717>.
- Ψυχογιός, Δ. (1986). Συμβολή στη μελέτη των δημογραφικών φαινομένων του 19ου αιώνα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 63, 133-200.

Abstract

Paraskevi Makridou, Katerina Frantzi

The Sociolect of Greek migrants in America in the Novella *Synaxari of Andreas Kordopatis. Book One: America* by Thanasis Valtinos: A Study Using Corpus Linguistics Methodology

The focus of the study is primarily on the language (or sociolect) of the first Greek migrants to America, as presented in the novella *Synaxari of Andreas Kordopatis. Book One: America* (1964) by Thanasis Valtinos. Using the methodology of corpus linguistics, words and phraseological units that reflect the speech patterns of these early Greek migrants are identified and recorded. The resulting corpus forms a distinctive “lexicon” within the text, allowing aspects of the author’s narrative strategy and intentionality to emerge, as well as additional narratological features.

Keywords

Thanasis Valtinos, Corpora, Migration, Sociolect, Linguistic variation, Toponyms.